

Baharlık Kitap Dizisi **39**

PSİKANALİZ YAZILARI

*ergenlikte bağımlılık
addiction in adolescence*

Sonbahar 2019

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 467
Psikanaliz Yazıları
Baharlık Kitap Dizisi 39
Ergenlikte Bağımlılık
Sonbahar 2019

ISBN: 975-6947-36-5 (TK No)
978-605-9911-61-0 (39. Cilt)

Psikanaliz Yazıları
Yayın Yönetmeni: Talat Parman
Yayın Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey,
Behice Boran, Evrem Tilki, Vehbi Keser, İlker Özyıldırım,
Ayten Dursun Sökücü, Funda Akkapulu
Danışma Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey, Elda Abrevaya,
Raşit Tükel, Vehbi Keser, Zehra Karaburçak Ünsal

Birinci Basım: Aralık 2019
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Görseli: André Derain, *Cubist Grove*, 1912
Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45162

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

SUNUŞ

Yirmi beşinci yıl...

Bundan yirmi beş yıl önce 27 Eylül 1994'te İthaka Danışmanlık merkezinde Türkiye'de psikanalizin kurumsallaşmasının ilk adımı atıldı ve "İstanbul Psikanaliz Grubu" kuruldu. Ancak bu ilk adımın elbette bir hazırlık aşaması vardı; o da 15 Aralık 1993 tarihinde İçgörütü Danışmanlık Merkezi'nde psikanaliz kurumu üzerine yaptığım konuşmadır.

Aradan geçen zamanda ortaya çıkanlar bu tarihi Türkiye'de psikanalizin kurumsallaşmasının başlangıç tarihi olarak kabul etmemizi doğrudan alıyor. Çünkü o tarihten sonra oluşan hareket, 2001'de ülkemizin ilk psikanaliz derneği olan İstanbul Psikanaliz Derneği'nin (İPD) ve hemen iki yıl sonra 2003'de İstanbul Psikanalizi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Derneği'nin (Psike İstanbul) kuruluşuna yol açtı. Dahası her iki dernek zaman içinde büyüdüler, geliştirdiler ve Sigmund Freud'un kurucusu olduğu Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne (IPA), "İPD" Temmuz 2017'de, "Psike İstanbul" ise Temmuz 2019'da, "bileşen dernek" yani özerkliği ve yeterliliği tanınmış dernekler olarak kabul edildiler.

Öyleyse 1994 ülkemizde psikanalizin kurumsallaşmasının başlangıç tarihidir. Ancak elbette Türkiye'de psikanalize olan ilgi hayli eskidir. Sigmund Freud'un ve diğer psikanalistlerin kitaplarının yayınlanmasının tarihi neredeyse dünya psikanalizin tarihiyle çağdaştır.¹ Psikanaliz bilimsel bilgi olarak yüzyıla yakın süredir Türkiye'de tanınmakta ve orta ve yüksek öğreniminde ders kitaplarında ona yer verilmektedir. Dahası, psikiyatri ve psikolojinin yanı sıra insan bilimleri ve sanatsal yaratıcılıkla ilgili alanlarda psikanalize hayli uzun süredir gönderme yapılmaktadır. Öte yandan psikanalizin uzun yıllardan beri ülkemiz

¹ Coşkun Taştan, Bağlam Yayınları Düş/Düşün Dizisinden çıkan iki ciltlik *Türkiye'de Psikanaliz Hakkında En Eski Metinler* kitabında 1917-1960 döneminde psikanalizle ilgili yayınları tarıyor ve hayli uzun bir liste yapıyor.

genel kültürünün ve güncel dilinin bir parçası olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.² Ancak 1990'ların ortasına kadar bu bilgi birikimine, bu ilgiye, bir ölçüde kültüre sinmiş olmasına karşın psikanaliz kurumsallaşamamıştı.

Oysa, psikanalitik kurum, psikanalitik uygulama ve psikanalizin kuşaklardan kuşaklara iletimi ve psikanalitik formasyon için zorunludur. Psikanalistler, psikanalitik psikodrama, aile ve çift analizleri, grup analizi gibi uygulamaları dışarıda bırakırsak genel olarak yalnız çalışırlar. Ancak seansların dışında hiç de yalnız değildirler. Diğer alanlarda çalışan klinisyenlere göre çok daha fazla meslektaşlarıyla bir çatı altında buluşmak gereksinimini hissederler. Dahası psikanaliz formasyonu yani psikanalist olmak süreci de daima bir kurum çerçevesinde gerçekleşir. Bu da psikanaliz geleneğinin bir kurum dolayımıyla kuşaklararası iletimini sağlar. Öyleyse psikanalist olmak ve psikanalist kalmak için bir kurumla bağlantılı olmak temel koşuldur.³

İşte bundan yirmi beş yıl önce İstanbul Psikanaliz Grubu'nun kurulmasıyla başlayan bu süreç ülkemizde hem psikanalitik formasyondan geçebilmek hem de psikanalist olarak kalabilmek için gerekli kurumların oluşmasını sağlamıştır. Bugün İstanbul Psikanaliz Derneği ve Psike İstanbul Derneği'nin toplam seksene yakın analist ve yüz otuzdan fazla formasyonda analist üyesi vardır. Dahası bu iki dernek her yıl onlarca psikanaliz etkinliği düzenlemekte ve üyelerinin katkılarıyla süreli ve süresiz birçok yayın yapmaktadır. Bu çabalar sonucu her iki dernek hem ulusal hem de uluslararası tanınırlığa ulaştılar.

Son olarak yirmi beş yıl önce attığımız ilk adımlarımız sırasında bizleri destekleyen kurumlara teşekkür etmek istiyorum. Kurumsallaşma çabasının ancak diğer kurumlara işbirliğiyle başarıya ulaşabileceğini bildiğimizden onlara başvurduk. O yıllarda Türkiye Psikiyatri Derneği

² Sosyal psikolog Meltem Narter aynı dizide yayınlanan *Türkiye'de Psikanalizin Sosyal Temsilleri* kitabında (Bağlam Yayınları, İstanbul, 2012) 1975-2000 yılları yirmi beş yılı kapsayan bir gazete, mizah dergisi taraması, geniş katılımlı anket ve odak grup çalışmalarıyla ülkemizde psikanalize dair kavram, terim ve yaklaşım biçimlerinin gündelik yaşamda hayli uzun süredir yer aldığını göstermiştir.

³ Psikanalizin kurumsallaşması ve psikanaliz formasyonunun hakkında ayrıntılı bilgi için *Psikanaliz Yazıları*'nin ilgili sayılarına bakılabilir. *Psikanaliz Yazıları 10 "Psikanalizin Kurumsallaşması"*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2005; *Psikanaliz Yazıları 25 "Psikanalitik Formasyon"*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2012.

henüz kuruluş aşamasındaydı ama yüzyıllık Türk Nöropsikiyatri Derneği vardı ve bize ilk kurumsal desteği verenlerden oldu. Ayrıca, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD ve İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü bize kapılarını açtılar ve desteklerini yıllarca sürdürdüler. Öte yandan Paris Psikanaliz Kurumu (SPP) ve İstanbul Fransız Kültür Merkezi yine hayli uzun bir süre ve kararlılıkla desteklerini cömertçe sundular.

Öte yandan Türkiye psikanaliz hareketi yayın etkinlikleri olmadan başarıya ulaşamazdı. Bağlam Yayınları, Bilgi Üniversitesi Yayınları ve Yapı Kredi Yayınları yüzden fazla süreli ve süresiz, çeviri ve telif kitabın yayınlanması olanağını sağladılar bize. Böylece hem doğrudan ulaşamadığımız kişilere ulaşabildik hem de kalıcı izler bıraktık.

Yukarıda saydıklarımın dışında aradan geçen bu çeyrek yüzyılda birçok kurum ve kuruluşun yardımını gördük; çoğu ile de işbirliği içinde çalışmaya devam ediyoruz. Onlara da teşekkür etmek istiyorum.

Kurumsallaşmanın yıldönümünde yalnızca kurumlara gönderme yaptım ve onlara teşekkür ettim. Elbette kurumlar kişilerden bağımsız değildir ve çoğu zaman kurumlara asıl rengini, biçimini veren de onlardır. Türkiye’de psikanalizin kurumsallaşmasına destek olan kişilerin listesini yapmak hayli uzun ve tartışmalı bir çabanın sonucunda ortaya çıkacaktır. Bunu ileriki yıllara bırakıyorum. Nice yıllara!

TALAT PARMAN

İçindekiler / Contents

sunuş | 5
presentation

TALAT PARMAN

önsöz | 11
preface

DEFNE TAMAR GÜROL

istilacı nesne, istilacı dürtüler: ergenliği sürdürmek | 15
the invasive object, the invading drives: surviving adolescence

SARA FLANDERS / ÇEVİREN / TRANSLATED BY HANDE KÖPRÜLÜLER, NERGİS GÜLEÇ

**bağımlılıktan bağlanmaya:
insan oluşun temeli olarak bağlanmak** | 31
*from addiction to attachment:
attachment as the foundation of becoming human*

TALAT PARMAN

“sadece çocuklar ne aradıklarını biliyor” | 47
“only the children know what they are looking for”

ESRA İLEM

imkânsızın peşinde yeni ihtiyaçlar | 57
neoneeds in pursuing the impossible

FİLİZ TORUN

bitmeyen ergenlik | 65
never-ending adolescence

ÖZEN ALEMDAR İNDERE

camın ardında kim var? | 77
who is behind the window?

GİZEM ERKAY SALA

lise mezuniyetinin ergenlikteki önemi | 89
importance of high school graduation in adolescence

EBRU BAYKOCA

trabzansız düşünmek: tutunmak/tutunamamak | 97
thinking without a banister: holding on to/losing one's grip

MELTEM AHISKA

dosya ötesi / other topics

analitik çerçeve ve öteki için yer | 109
the analytic setting and space for the other

ANNA FERRUTA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY NESRİN KOÇAL

**normal ve patolojik narsisizm arasında süreklilik
veya süreksizlik: salımlı ruhsal biçimlenimler** | 127
*continuity or discontinuity between healthy and pathological
narcissism: oscillatory configurations*

ANNA FERRUTA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY AYTEN DURSUN SÖKÜCÜ

travmatğin çökeltisi olarak ölüm dürtüsü - 1 | 145
death drive as the precipitate of trauma - 1

İLKER ÖZYILDIRIM

ingilizce özetler | 159
summaries

etkinlik duyuruları | 165
activities

önsöz

Günümüzde çeşitli madde ve etkinliklere bağımlılık meselesi ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımlılık psikoaktif maddelerden, kumara, bilgisayar oyunlarına, ekrana, alışverişe kadar geniş bir yelpazeye uzanmaktadır. Psikanaliz de uzun süre mesafeli durduğu bağımlılık konusuna giderek artan bir şekilde eğilmeye yönelmektedir.

Diğer yandan bağımlılık psikanalizin hep odağındadır. Yaşam bağımlılıkla başlar. Yeni doğan bir bebek hayatta kalabilmek için ona bakım verecek bir anneye yaşamsal bir gereksinim duyar. Prematüre olarak dünyaya gelen insan yavrusu için bu bağımlılık daha da uzun sürmektedir. Anne bu dönemde, birincil annesel tasa içinde bebeğinin gereksinimlerini anlamaya, karşılamaya ve ona tümgüçlü hissedeceği bir ortam hazırlamaya çalışır. Anne ve bebek arasında uyum ve bebeğin gereksinimlerine duyarlı bir annenin varlığında bebekte giderek bedenselleşmeyi bırakma ve simgeleştirme gelişmektedir. *Yeteri kadar iyi bir çevresel bakım eşliğinde, anne ile birlikte, çocuk yalnız olabilme kapasitesini de geliştirir.*

Bebeğin annesine ve onun bakımına bağımlı olduğu bu dönemde anne ile bebek arasında ciddi uyumsuzluklar, gelecekte birçok sorun şeklinde karşımıza çıkacaktır. Bu sorunlardan biri bağımlılıktır.

Ergenlik dönemi ve genç erişkinlik ilk madde kullanımı açısından riskin zirve yaptığı dönemdir. Biyolojik ve ruhsal olarak büyük bir değişim geçiren ergen, aynı zamanda anne-babasıyla çocuksu bağlarını gözden geçirecek ve yeniden düzenleyecektir. Bu fırtınalı döneme, ilk ilişkisinde tekrarlayan hayal kırıklıkları sonucunda kırılğan olarak giren bir ergen için madde kullanımı bağımlılıkla sonuçlanan bir süreci başlatabilir.

Madde ile kurulan ilişki, anne ile yaşanan ilk ilişkinin hayal kırıklıklarını barındırmaya devam eder. Maddenin kullanılması ile oluşturulan mükemmel hissetme durumu, kaçınılmaz olarak maddenin vücuttan çekilmesi ile yerini tekrar tekrar yoksunluğa bırakacaktır. Tıpkı annenin onu yatıştırmasına bağımlı olan ve tekrar tekrar hayal kırıklığı yaşayan bebek gibi, bağımlı da madde ile oluşturduğu mükemmel hissetme durumunu yitirmeye mahkumdur. Ancak tüm zorluklarına karşın yine de aşına olduğu ve sonuçlarını kısmen denetleyebildiği madde kullanımına devam eder. Madde aynı zamanda, gereksinimlerinin karşılanmasını çaresizce beklerken yaşadığı dehşet duygusunun izlerini de uyuşturmaya yardım edecektir.

Bir başka grupta bağımlılık, tüm gereksinimleri eksiksiz olarak karşılanan, kademeli olarak yoksun bırakılmayan, annenin varlığının bebek için bir anlamda bir müdahale (intrusion) olarak da deneyimlendiği, yaratıcı *yokluğa bir boşluğun* oluşturulmadığı, sonuçta da arzu duyamayan çocukların akıbetinde karşımıza çıkmaktadır. Sadece dışsal yatıştırıcılarla kendini sakinleştirebilen bu kişiler için madde bulunmaz bir nimet olarak görülür.

Babasal işlevlerin yetersizliği, aşırı denetimsiz veya tersine çok katı ve şiddet içeren bir denetimin varlığı da bağımlılık gelişmesinde rol oynamaktadır. Bağımlılar aşırı cezalandırıcı üstbenliğin etkilerinden kaçınmak için, üstbenliği yok saymakta, bunu yaparak bir yandan da üstbenliğin koruyucu etkisinden kendilerini mahrum bırakmaktadırlar. Bu onların tekrarlayan bir şekilde travmaya maruz kalmaları ile sonuçlanmaktadır.

Bağımlılar heterojen bir gruptur. Teknolojinin gelişmesi ile karşımıza görece yeni bağımlılık türleri çıkmaktadır. Ekran, oyun, alışveriş gibi bağımlılıklar hem yasa dışı olmamaları hem de kolay ulaşılabilir olmaları nedeniyle giderek artış göstermektedir. Bu bağımlılıklar aynı zamanda gizli kalma eğilimindedir.

Bağımlılık sorununun psikanalitik olarak ele alınması kuramsal ve klinik olarak yol açıcı olacaktır. Bağımlılık tedavisinin, gereklilikler dahilinde diğer destek yaklaşımlarla (farmakolojik ve psikoeğitsel

tedavi gibi) birlikte psikanalitik bir çerçevede yürütülmesi, uygulamada anlamlı bir seçeneğin yaratılmasını sağlamaktadır. Bağımlılığa özgü zorluklar, hele bağımlı ergenin ergenliğin getirdiği güçlükleriyle birleştiğinde, oldukça zorlayıcı ve karmaşık olabilecek klinik durumlara yol açar. Bu zorlu süreçlerin içinden geçerken psikanalitik düşünsel ve klinik birikim, analistin kapsayan ve sınırlayan çerçevesi, bağımlılığa ve ergenliğe özgü psikanalitik bir duyarlılık, güçlüklerin aşılabilmesinde sağlam bir dayanak olacaktır. Artık hem bağımlılık meselesi psikanalizin hem de psikanaliz bağımlı kişilerle klinik çalışmanın uzağında kalmamaktadır.

Bağımlılık sorununda göze çarpan bir artış olması, bağımlılığa psikanalitik bağlamda yaklaşmaya yönelik girişimlerin gittikçe yoğunlaşması İstanbul Psikanaliz Derneği olarak bizleri de harekete geçirdi ve 20. Gençlik Üzerine Tartışmalar etkinliğinde (Mayıs 2019) ana tema olarak Ergenlik ve Bağımlılık konusu işlendi. Bu sayıda dosya yazıları temelde bu etkinlikte gerçekleştirilen sunumların metinlerinden derlenmiştir. Bu sayı umarız bağımlılık sorununun görünür bir yakıcılık kazandığı ergenlik dönemi bağlamında psikanalizin bağımlılık ile temasında bir giriş niteliği taşır, ergenlik gibi başka özgül çerçevelerde yeni sayıların hazırlanmasına zemin hazırlar ve kuramsal ve klinik düzeyde bağımlılık ile psikanaliz ilişkilenmesinin derinleşmesine olanak sunar.

DEFNE TAMAR GÜROL